

Doktori (PhD) értekezés tézisei

Triaza és tetraaza ligandumok Bi(III)-komplexeinek fizikai-kémiai sajátosságai radiofarmakonok fejlesztése szempontjából

Horváth Dávid

Témavezetők: Dr. Baranyai Zsolt

Dr. Tircsó Gyula

DEBRECENI EGYETEM

Kémiai Tudományok Doktori Iskola

Debrecen, 2023

Doktori (PhD) értekezés tézisei

Triaza és tetraaza ligandumok Bi(III)-komplexeinek fizikai-kémiai sajátosságai radiofarmakonok fejlesztése szempontjából

Horváth Dávid

Témavezetők: Dr. Baranyai Zsolt
Dr. Tircsó Gyula

Bracco Imaging S.p.a.

Via Caduti di Marcinelle, 13,

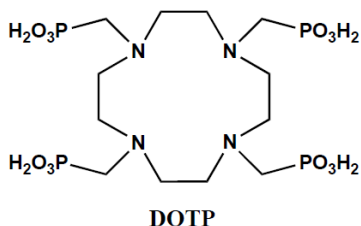
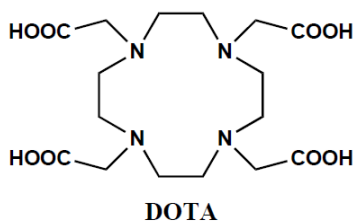
20134 Milano, Olaszország

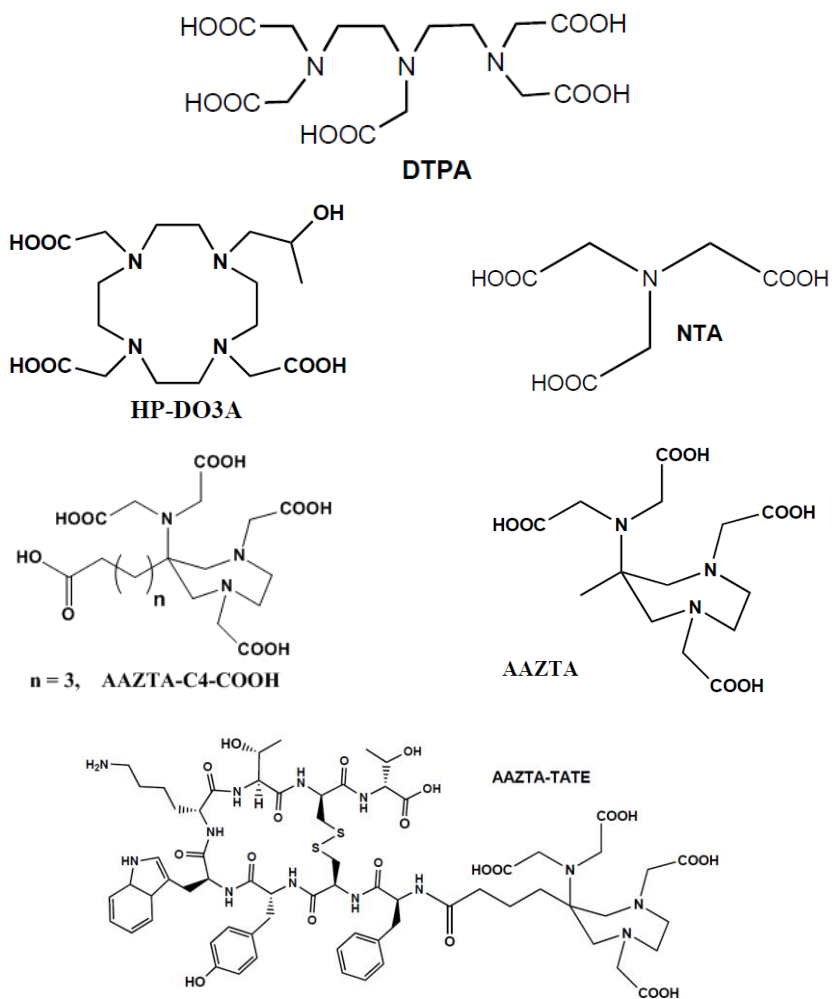
1. Bevezetés és célkitűzések:

Korunk modern orvostudománya elképzelhetetlen radioaktív izotópokat alkalmazó diagnosztikai és terápiás eljárások nélkül. A Radiodiagnosztikai képalkotó eljárások közül a **Pozitron Emissziós Tomográfia (PET)** rendelkezik a legnagyobb érzékenységgel. A vizsgálat során egy pozitron sugárzó izotóppal (^{11}C , ^{13}N , ^{18}F , ^{44}Sc , ^{64}Cu , ^{68}Ga stb.) jelzet molekulát juttatnak a szervezetbe. A pozitron, az emisszió után egy elektronnal való „találkozását” követően annihilálódik és két egymással 180° -os szöget bezáró gamma ($E=511\text{ keV}$) foton keletkezik, amelyeket a 180° elhelyezett detektorok egyidejűleg érzékelnek. Szintén radiodiagnosztika részét képezi Egy Foton Emissziós Komputer Tomográfia (SPECT), amelyben olyan izotópokat alkalmaznak, amelyek 70 keV-nál nagyobb energiájú γ -fotonokat emittálnak (pl. ^{67}Ga , $^{99\text{m}}\text{Tc}$, ^{111}In vagy $^{123/131}\text{I}$). A diagnosztikai célú felhasználása mellett számos α és β^- emittáló izotópot (pl. ^{90}Y , ^{177}Lu , ^{149}Tb , ^{211}At , $^{223/224}\text{Ra}$, ^{225}Ac , $^{226/227}\text{Th}$) javasolnak, illetve alkalmaznak radioterápiás kezelésekben. A bizmutnak két α -sugárzó izotópját, a ^{212}Bi és a ^{213}Bi -izotópokat, **Targetált Alfa Terápiás (TAT)** kezelésekben történő felhasználásra javasolták. Napjainkban egyre nagyobb érdeklődés övezi $^{212/213}\text{Bi}$ izotópok TAT kezelésekben történő alkalmazását, mivel $^{212}\text{Pb}/^{212}\text{Bi}$ és $^{225}\text{Ac}/^{213}\text{Bi}$ generátorokból könnyen hozzáférhetőek. $^{212/213}\text{Bi}$ izotópok *in vivo* alkalmazása fiziológiás körülmények között csak termodinamikailag stabil és kinetikailag inert komplexek formájában lehetséges. Ezeknek a feltételeknek az eddigi vizsgálatok alapján a makrociklusos DOTA, és a nyíltláncú DTPA ligandumok és származékjaival képzett Bi(III)-komplexek felelnek meg. Munkánk a fent említett területhez

kapcsolódik, amellyel kapcsolatosan az alábbi általánosan megfogalmazható célokat tűztük ki:

- A $[\text{Bi}(\text{DOTA})]^-$ és a $[\text{Bi}(\text{DOTP})]^{5-}$ -komplexek egyensúlyi, képződés és disszociációs kinetikai sajátosságainak felderítése.
- A $[\text{Bi}(\text{DOTP})]^{5-}$ -komplex oldatfázisú szerkezetének tanulmányozása.
- A H_4DOTA ligandum $^{213}\text{Bi}(\text{III})$ -izotóppal való jelzési folyamatának optimalizálása.
- A $[\text{Bi}(\text{AAZTA})]^-$, a $[\text{Bi}(\text{AAZTA-C4-COO}^-)]^{2-}$ és a $[\text{Bi}(\text{AAZTA-C4-TATE})]^-$, mint a $[\text{Bi}(\text{DOTA})]^-$ és $[\text{Bi}(\text{DOTP})]^{5-}$ -komplexek lehetséges alternatívái termodinamikai és kinetikai tulajdonságainak feltárása.
- A $[\text{Bi}(\text{AAZTA})]^-$, a $[\text{Bi}(\text{AAZTA-C4-COO}^-)]^{2-}$ -komplexek oldat és szilárd fázisú szerkezetének vizsgálata.
- A AAZTA-C4-TATE ligandum $^{205/206}\text{Bi}$ izotóppal való jelzésének optimalizálása és a $^{205/206}\text{Bi}][\text{Bi}(\text{AAZTA-C4-TATE})]^-$ stabilitásának vizsgálata fiziológiához közeli körülmények mellett.
- A $^{205/206}\text{Bi}][\text{Bi}(\text{AAZTA-C4-TATE})]^-$ *ex vivo* biológiai eloszlásának vizsgálata állatmodellekben.

1. ábra: A tézisben szereplő ligandumok szerkezetei

2. Anyagok és módszerek:

A Bi(III)-komplexek előállításához használt ligandumok közül H_4 DOTA, H_5 DTPA és H_3 NTA ligandumok kereskedelmi forgalomból vásároltuk (*Sigma*),

míg a H_8DOTP , a H_4AAZTA , a $\text{H}_5\text{AAZTA-C4}$, a $\text{H}_4\text{AAZTA-C4-TATE}$ és a $\text{H}_3\text{HP-DO3A}$ ligandumokat a *Bracco Imaging Spa.* bocsátotta rendelkezésünkre. A $\text{Bi}(\text{ClO}_4)_3$ törzsoldatot Bi_2O_3 6 M perklórsavban való oldásával állítottuk elő. Az oldat koncentrációját komplexometriásan határoztuk meg $\text{Na}_2\text{H}_2\text{EDTA}$ segítségével xilenolnarancs indikátor jelenlétében ($\text{pH}=1$). A $\text{Bi}(\text{ClO}_4)_3$ törzsoldat H^+ koncentrációját pH-potenciometriásan határoztuk meg kétszeres $\text{Na}_2\text{H}_2\text{EDTA}$ felesleg jelenlétében. A Bi(III) -komplexekeket ekvimoláris mennyiségű $\text{Bi}(\text{ClO}_4)_3$ és ligandum oldatok keverésével állítottuk elő, amelyet követően az oldatok pH-ját tömény NaOH -dal 5-7 közötti értékre állítottuk.

A ligandumok és a bizmut(III)komplexeke protonálódási állandóit **pH-potenciometriás módszerrel** határoztuk meg. A titrálások során *Metrohm 888 Titrando* automata titrátort és *Metrohm-6.0234.110* kombinált üvegelektrodót használtunk. A titrálásokat 6 cm^3 oldattérfogatban, állandó kevertetés és termosztálás ($25,0 \pm 0,1^\circ\text{C}$), valamint 0,15 M NaClO_4 ionerősség mellett 0,2 M NaOH oldattal végeztük, melynek koncentrációját ismert mennyiségű 0,0500 M KH-ftalát oldat titrálásával határoztuk meg. A karbonátosodás elkerülése érdekében titrálások alatt N_2 -gázt buborékolattunk át a rendszeren. A pH-mérő kétpontos kalibrációjára 0,0500 M KH-ftalát puffer ($\text{pH} = 4,005$), valamint 0,0100 M bóráx puffer N_2 -atmoszféra alatt tárolt ($\text{pH} = 9,180$) oldatát használtuk. A mért pH értékből a H^+ -ionok koncentrációját az *Irving* és munkatársai által kidolgozott módszerrel állapítottuk meg. A stabilitási és a protonálódási állandókat a titrálások $V_{\text{lóg-pH}}$ adatpárjaiból a PSEQUAD program segítségével számítottuk.

Az **UV-látható spektrofotometriás vizsgálatokat** *PerkinElmer Lambda 365* UV-Vis spektrofotométerrel végeztük, 1.0 cm-es küvettában, 0 és 25°C-on, 240-310 nm tartományban.

A **kapilláris zóna elektroforézis (CZE)** vizsgálatokhoz *Hewlett-Packard HP^{3D}* készüléket használtunk. Az elválasztások során 64 cm x 50 μ m ($\varnothing$) bare fused-silica 56 cm kapillárist (*Agilent*) alkalmaztunk. A kapilláris első használatakor 1 M NaOH (15 perc), 0,1 M NaOH (30 perc) és puffer (30 perc) oldatokkal mostuk. A vizsgálatok során a mintaoldatokat a kapilláris anódos végén hidrodinamikusan injektáltuk (50 mbar, 6 s). A CZE vizsgálatokat 150 mM dinátrium-hidrogén-foszfát puffer (pH=7,4) és 20 kV-os feszültség alkalmazásával végeztük 10°C-on. Az elválasztás után a kapillárist 0,1 M NaOH (3 perc) és puffert (3 perc) oldatokkal mostuk az összes lehetséges adszorbeált anyag kapillárisból történő eltávolítása érdekében. Minden mérésnél 5 mM DMSO-t alkalmaztunk belső standardként az elválasztott komponensek migrációs idejének korrigálására. A detektálást DAD módszerrel végeztük 200 nm-en. Az elektroferogramokat a ChemStation B.04.02 (*Agilent*) számítógépes programmal rögzítettük és dolgoztuk fel.

Az AAZTA-C4-TATE és DOTA-TATE ligandumok ^{205/206}Bi(III)-izotóppal való jelzésének hatásfokát és annak pH, hőmérséklet és ligandum koncentráció függését **radio vékonyréteg kromatográfiával** vizsgáltuk. A [^{205/206}Bi(AAZTA-C4-TATE)]⁻ stabilitását PBS pufferben, 0,01 M DTPA oldatban szobahőmérsékleten és humán plazmában 37°C-on Dr. Vágner Adrienn és Dr. Nagy Gábor a Scanomed Kft. ill. Dr. Szikra Dezső a Debreceni Egyetem, Nukleáris Medicina Nem Önálló Tanszékének kutatói vizsgálták együttműködés keretében.

A $[^{205/206}\text{Bi}(\text{AAZTA-C4-TATE})]^-$ és $[^{205/206}\text{Bi}(\text{DOTA-TATE})]^-$ **szomatosztatin receptor specificitását** AR42J sejten vizsgálták *in vitro* kísérletekben. A $[^{213}\text{Bi}(\text{AAZTA-C4-TATE})]$ neuroendokrin daganatok TAT kezelésében való hatékonyságát AR42J daganatot hordozó egerek ($n=9$) esetében 15, 60 és 90 perc elteltével kapott relatív halmozott dózis (%ID/g) *ex vivo* meghatározásával vizsgálták. A disszociált $^{205/206}\text{Bi}$ -izotóp akkumulációját szabad $^{205/206}\text{Bi}$ kontrol egér modellekbe ($n=3$) történő injektálását követően *ex vivo* biológiai eloszlási vizsgálatokkal határozták meg. A radioaktivitást kalibrált gammaszámlálóval (Perkin-Elmer Packard Cobra, Waltham, MA, USA) mérték. Az *in vitro* és *ex vivo* vizsgálatokat Debreceni Egyetem, Nukleáris Medicina Nem Önálló Tanszékén Dr. Trencsényi György végezte.

Az ^1H -, ^{13}C -, és ^{31}P -NMR vizsgálatokat Bruker Avance III (9.4 T) spektrométerrel végeztük, mely 5 mm-es BB inverz z gradiens fejjel és Bruker hűtő egységgel (BCU) volt felszerelve. A spektrumokat a Bruker Topspin® szoftvercsomag segítségével értékeltük ki.

A $[\text{Bi}(\text{HAAZTA})(\text{H}_2\text{O})]\cdot 3\text{H}_2\text{O}$ és $([\text{Bi}(\text{HAAZTA})])$ -komplexek **egy kristály röntgendiffrakciós** szerkezetvizsgálatait a trieszti Elettra Synchrotron kutatóparkban Dr. Nicola Dimitri végezte.

3. Új tudományos eredmények

Meghatároztuk a $[\text{Bi}(\text{DOTA})]^-$ ($\log K_{\text{BiL}} = 30.86(7)$) valamint a $[\text{Bi}(\text{DOTP})]^{5-}$ ($\log K_{\text{BiL}} = 38.67(2)$) stabilitási állandóját NTA ligandumot alkalmazva kompetíciós partnerként. A $[\text{Bi}(\text{DOTP})]^{5-}$ -komplex stabilitási állandója 8 nagyságrenddel nagyobb, mint a $[\text{Bi}(\text{DOTA})]^-$ -kompleksszé, ami a DOTP ligandum lényegesen nagyobb bázicitásával értelmezhető. A DOTA és DOTP ligandumok háromértékű fémionokkal (pl: In(III), Fe(III)) alkotott komplexeinek stabilitását összehasonlítva a $[\text{Bi}(\text{DOTP})]^{5-}$ - és $[\text{Bi}(\text{DOTA})]^-$ -komplexeikkel megállapítható, hogy a Bi(III)-komplexeik stabilitása lényegesen nagyobb, amely a „soft” Bi(III)-ion és a gyűrű N-atomjai között fellépő erősebb kölcsönhatással értelmezhető.

3.2 Tanulmányoztuk a $[\text{Bi}(\text{DOTA})]^-$ és $[\text{Bi}(\text{DOTP})]^{5-}$ -komplexeik képződési sebességét citrát, mint a Bi(III)-ion hidrolízisét gátló segédligandum jelen és távollétében. A $[\text{Bi}(\text{DOTP})]^{5-}$ képződése gyors folyamat, ami konvencionális spektrofotometriával csak kis hőmérsékleten (0 °C környékén) követhető a pH=3 – 6 tartományban. A $[\text{Bi}(\text{DOTP})]^{5-}$ képződési sebessége több nagyságrenddel nagyobb, mint azt a $[\text{Bi}(\text{DOTA})]^-$ esetében tapasztaltuk azonos körülmények között. A $[\text{Bi}(\text{DOTA})]^-$ és $[\text{Bi}(\text{DOTP})]^{5-}$ esetében egy kétszeresen protonált köztitermék képződik $*[\text{Bi}(\text{H}_2\text{L})]$, melyben a Bi(III)-ion a koordinációs üreget kívül az oldalláncokhoz koordinálódik, míg a makrociklus két szemközti gyűrű N-atomja protonálva van. A $[\text{Bi}(\text{DOTP})]^{5-}$ -komplex lényegesen nagyobb képződési sebessége $*[\text{Bi}(\text{H}_2\text{DOTP})]^{3-}$ köztitermékek nagyobb stabilitásával értelmezhető ($\log K_{\text{Bi}(\text{H}_2\text{DOTA})} = 11.6(3)$, $\log K_{\text{Bi}(\text{H}_2\text{DOTP})} = 21.8(1)$). Citráton jelenlétében a $[\text{Bi}(\text{DOTP})]^{5-}$ képződési sebessége csökken a citrátion koncentrációjának növekedésével, ami a $[\text{Bi}(\text{Cit})]^-$ és a $[\text{Bi}(\text{Cit})_2]^{3-}$

komplexek képződésével értelmezhető, amelyek csökkentik a kinetikailag aktív $^*\text{[Bi(H}_2\text{L)]}$ részecske koncentrációját. A $[\text{Bi(DOTA)}]^-$ képződését a citrátion jelenléte közel tízszeresére gyorsította, ami a $^*\text{[Bi(H}_2\text{DOTA)(Cit)]}^{2-}$ köztitermék képződésével és citrát katalitikus szerepével értelmezhető.

3.3 A $[\text{Bi(DOTA)}]^-$ és a [Bi(DOTP)]^{5-} -komplexek disszociációjának kinetikai vizsgálatai alapján megállapítottuk, hogy mindkét Bi(III)-komplex rendkívül inert mind savas, mind lúgos közegben. A $[\text{Bi(DOTA)}]^-$ és a $[\text{Bi(DOTP)]}^{5-}$ -komplexek disszociációjára jellemző felezési idők rendre $t_{1/2} = 3.1 \times 10^3$ és 4.8×10^4 óra (pH = 3,0) és $t_{1/2} = 2.5 \times 10^5$ óra (pH = 11,0) 25°C és 0,15 M NaClO_4 oldatban. A $[\text{Bi(DOTP)]}^{5-}$ disszociációját lúgos közegben (pH = 11) hetek elteltével sem sikerült kimutatni.

3.4. Prof. Johannes Notni-val (Müncheni Műszaki Egyetem) együttműködve elvégeztük a H_4DOTA ligandum $^{213}\text{Bi(III)}$ -izotóppal való jelzését citrát, acetát és MES puffer jelenlétében. MES puffer jelenlétében a citrátion koncentrációjának növekedése 0.1-10 μM tartományban pH = 5,0 100 μM DOTA koncentráció mellett a jelzési hatások 3-4%-os javulását eredményezte.

3.5 Változtatott hőmérsékletű 1D és 2D multinukleáris NMR spektroszkópiás mérések alapján a $[\text{Bi(DOTP)]}^{5-}$ -komplex torzult négyzetes antiprizmás szerkezettel jellemezhető oldatfázisban. A $[\text{Bi(DOTP)]}^{5-}$ -komplex makrociklusos gyűrű inverzióját $\Delta H^\ddagger = 64 \pm 1 \text{ kJ}\cdot\text{mol}^{-1}$, $\Delta S^\ddagger = -14 \pm 2 \text{ J}\cdot\text{mol}^{-1}\text{K}^{-1}$ és $\Delta G^\ddagger_{298} = 68 \text{ kJ}\cdot\text{mol}^{-1}$ aktiválási paraméterek jellemzik, amelyek lényegesen nagyobbak, mint a $[\text{Bi(DOTA)}]^-$ -komplex esetében, a Bi(III)-ion és a gyűrű nitrogénatomok közötti erősebb kölcsönhatás eredményeként.

3.6 Meghatároztuk a $[\text{Bi}(\text{AAZTA})]^-$, a $[\text{Bi}(\text{AAZTA-C4-COO}^-)]^{2-}$, valamint a $[\text{Bi}(\text{AAZTA-C4-TATE})]^-$ -komplexek stabilitási és látszólagos stabilitási állandóit kompetíciós módszerrel NTA ligandum segítségével. ($\log K_{[\text{Bi}(\text{AAZTA})]^-} = 26.45(6)$; $\log K_{[\text{Bi}(\text{AAZTA-C4-COO}^-)]^{2-}} = 28.75(8)$; $\log K_{[\text{Bi}(\text{AAZTA})]^-}^{\text{cond}} = 23.5$; $\log K_{[\text{Bi}(\text{AAZTA-C4-COO}^-)]^{2-}}^{\text{cond}} = 25.6$; $\log K_{[\text{Bi}(\text{AAZTA-C4-TATE})]^-}^{\text{cond}} = 24.3(2)$, pH=7,4, 25°C, 0,15 M NaClO₄).

3.7 A $[\text{Bi}(\text{AAZTA})]^-$, a $[\text{Bi}(\text{AAZTA-C4-COO}^-)]^{2-}$, a $[\text{Bi}(\text{AAZTA-C4-TATE})]^-$, valamint a $[\text{Bi}(\text{DTPA})]^{2-}$ -komplexek ligandumcsere reakciói a komplexek báziskatalizált disszociációjával játszódhatnak le. A $[\text{Bi}(\text{AAZTA})]^-$, a $[\text{Bi}(\text{AAZTA-C4-COO}^-)]^{2-}$, a $[\text{Bi}(\text{AAZTA-C4-TATE})]^-$ és a $[\text{Bi}(\text{DTPA})]^{2-}$ -komplexek disszociációjára jellemző felezési idők rendre 4,8; 50,4; 43,4 és 12,6 napnak adódtak (pH=9,0, 25°C, 0,15 M NaClO₄).

3.8 A $[\text{Bi}(\text{AAZTA})]^-$ és a $[\text{Bi}(\text{AAZTA-C4-COO}^-)]^{2-}$ -komplexek ¹H- és ¹³C-NMR spektrumában egy-egy jelcsoport található, amelyek intenzitása, félértékszélessége és multiplicitása változatlan 273 – 333 K hőmérséklet tartományban. Mindkét Bi(III)-komplex C_s szimmetriával jellemezhető oldatfázisban. A $[\text{Bi}(\text{AAZTA})]^-$ esetében az exociklusos metilencsoport protonjainak a ¹H-NMR jele szingulet, míg a $[\text{Bi}(\text{AAZTA-C4-COO}^-)]^{2-}$ esetében AB dublet, ami a $[\text{Bi}(\text{AAZTA-C4-COO}^-)]^{2-}$ merevebb szerkezetére utal.

3.9 A $[\text{Bi}(\text{HAAZTA})(\text{H}_2\text{O})] \cdot 3\text{H}_2\text{O}$ és a $\{[\text{C}(\text{NH}_2)_3][\text{Bi}(\text{AAZTA})]\} \cdot 3.5\text{H}_2\text{O}$ egykristályok röntgendiffrakciós szerkezetvizsgálata alapján a Bi(III)-ion koordinációs környezete torzult dodekaéderes szerkezettel jellemezhető, amelyben az axiális pozíciót egy vízmolekula ($[\text{Bi}(\text{HAAZTA})]$) vagy egy

szomszédos Bi(III)-komplex hídhelyzetű karboxilát O⁻ donoratomja ([Bi(AAZTA)]⁻) foglalja el.

3.10 A Scanomed kft és a Debreceni Egyetem, Nukleáris Medicina tanszékének munkatársaival együttműködve sikeresen jeleztük az AAZTA-C4-TATE és a DOTA-TATE ligandumokat ^{205/206}Bi izotóppal. **Az AAZTA-C4-TATE optimális jelzési körülménye (RCY>95%): pH=3, 25°C és 95°C, 1 μM ligandum koncentráció és 5 perces reakció idő.** Ezzel szemben a DOTA-TATE esetében hasonló jelzési hatások pH=6, 95°C, 30 μM ligandum koncentráció és 15 perces reakcióidő alkalmazásával sikerült elérni. Ennek megfelelően enyhe körülmények mellett az AAZTA-C4-TATE lényegesen jobb hatásokkal jelezhető ^{205/206}Bi-izotóppal, mint a DOTA-TATE. A [^{205/206}Bi(AAZTAC4-TATE)]⁻ disszociációját pH=7,4-es PBS pufferben, szobahőmérsékleten, 0,01M DTPA oldatában, valamint 37°C-on humán szérumban 21 óra elteltével sem tudtuk kimutatni.

3.11 A Scanomed Kft és a Debreceni Egyetem, Nukleáris Medicina Nem Önálló Tanszékének munkatársaival együttműködve tanulmányoztuk a [^{205/206}Bi][Bi(AAZTAC4-TATE)]⁻ *in vitro* és *ex vivo* sajátosságait AR42J sejteken, egészséges és AR42J daganatot hordozó állatmodellekben. **Az AR42J daganatot hordozó egerek esetében a [^{205/206}Bi][Bi(AAZTA-C4-TATE)]⁻ relatív tumorfelvétele közel másfélszerese a [²¹³Bi][Bi(DOTA-TATE)]⁻ komplex esetében tapasztalt akkumulációnak, ami a [^{205/206}Bi][Bi(AAZTA-C4-TATE)]⁻ nagyobb szomatosztatin receptor affinitására utal.** A vesében és a vérben mért lényegesen kisebb %ID/g értékek alapján [^{205/206}Bi][Bi(AAZTA-C4-TATE)]⁻ számottevően gyorsabban ürül ki, mint a [²¹³Bi][Bi(DOTA-TATE)]⁻. A [²¹³Bi][Bi(AAZTA-C4-TATE)]⁻ nagyobb szomatosztatin receptor affinitása alapján lényegesen nagyobb tumordózis

feltételezhető, mint a $[^{213}\text{Bi}][\text{Bi}(\text{DOTA-TATE})]^-$ esetében. Az *in vitro* és *ex vivo* vizsgálatok alapján a $[^{213}\text{Bi}][\text{Bi}(\text{AAZTA-C4-TATE})]^-$ lényegesen nagyobb hatékonysággal alkalmazható neuroendokrin tumorok célzott alfa terápiás kezelésében, mint a $[^{213}\text{Bi}][\text{Bi}(\text{DOTA-TATE})]^-$.

4. Az eredmények hasznosításának lehetőségei:

PhD értekezésben bemutatott eredményeink a Bi(III)-ion nyíltláncú, szemi-makrociklusos és makrociklusos aminopolikarboxilát komplexek az egyensúlyi, kinetikai és szerkezeti sajátosságai vizsgálataival kapcsolatosak, így főként alapkutatás jellegűek. Vizsgálataink során azt igyekszünk megállapítani, hogy a ligandumok donatoratomjaink és szerkezetének változtatásai hogyan befolyásolják a Bi(III)-komplexek tulajdonságait, vagyis hogyan lehet stabilisabb, inertebb és gyorsan képződő $^{212/213}\text{Bi(III)}$ -komplexekeket előállítani. Az így kapott eredmények alapján külföldi partnereinkkel újabb szerkezetek tervezésén jelenleg is dolgozunk, figyelembe véve a szabadalmaztathatóságot, és az esetleges TAT alkalmazás lehetőségét is.

Az AAZTA ligandum és származékai alkalmazására a nukleáris medicinában nyílik lehetőség, mivel az ilyen típusú ligandumok a Bi^{3+} -ion mellett a Ga^{3+} , Sc^{3+} és Cu^{2+} ionoknak is jó komplexképzői. Az AAZTA biológiailag aktív fehérjéhez történt kapcsolásával nyert ligandum $^{68}\text{Ga}^{3+}$ és $^{44}\text{Sc}^{3+}$ izotópokkal jelzett komplexeinek preklinikai vizsgálatai a Scanomed - Bracco Imaging S.p.a. közötti kutatási szerződés keretében folyamatban vannak. Ezzel párhuzamosan a Debreceni Egyetem, Nukleáris Medicina Tanszék - Bracco Imaging S.p.a. együttműködésén keresztül olyan AAZTA-biokonjugátumok előállításán dolgozunk, amelyek $^{68}\text{Ga(III)}$ -, $^{44}\text{Sc(III)}$ - és $^{212/213}\text{Bi(III)}$ -komplexei alkalmasak lesznek $^{212/213}\text{Bi}$ alapú TAT kezelésekre és annak hatékonyságának vizsgálatára (teragnosztika).

Nyilvántartási szám: DEENK/127/2023.PL
Tárgy: PhD Publikációs Lista

Jelölt: Horváth Dávid
Doktori Iskola: Kémiai Tudományok Doktori Iskola
MTMT azonosító: 10066304

A PhD értekezés alapjául szolgáló közlemények

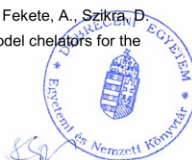
Idegen nyelvű tudományos közlemények külföldi folyóiratban (2)

1. **Horváth, D.**, Vágner, A., Szikra, D. P., Trencsényi, G., Demitri, N., Guidolin, N., Maiocchi, A., Ghiani, S., Travagin, F., Giovenzana, G. B., Baranyai, Z.: Boosting Bismuth(III) Complexation for Targeted [alfa]-Therapy (TAT) Applications with the Mesocyclic Chelating Agent AAZTA.
Angew. Chem.-Int. Edit. 61 (43), 1-9, 2022. ISSN: 1433-7851.
DOI: <http://dx.doi.org/10.1002/anie.202207120>
IF: 16.823 (2021)
2. **Horváth, D.**, Travagin, F., Guidolin, N., Buonsanti, F., Tircsó, G., Tóth, I., Bruchertseifer, F., Morgenstern, A., Notni, J., Giovenzana, G. B., Baranyai, Z.: Towards 213 Bi alpha-therapeutics and beyond: unravelling the foundations of efficient Bi III complexation by DOTP.
Inorg. Chem. Front. 8 (16), 3893-3904, 2021. ISSN: 2052-1553.
DOI: <http://dx.doi.org/10.1039/D1QI00559F>
IF: 7.779

További közlemények

Idegen nyelvű tudományos közlemények külföldi folyóiratban (5)

3. Lucio-Martínez, F., Esteban-Gómez, D., Laura, V., **Horváth, D.**, Szűcs, D., Fekete, A., Szikra, D. P., Tircsó, G., Platas-Iglesias, C.: Rigid H4OCTAPA derivatives as model chelators for the development of Bi(III)-based radiopharmaceuticals.
Chem. Commun. 23, 1-5, 2023. ISSN: 1359-7345.
DOI: <http://dx.doi.org/10.1039/D2CC06876A>
IF: 6.065 (2021)

4. Martinelli, J., Boccalon, M., **Horváth, D.**, Esteban-Gómez, D., Platas-Iglesias, C., Baranyai, Z., Tei, L.: The critical role of ligand topology: strikingly different properties of Gd(III) complexes with regioisomeric AAZTA derivatives.
Inorg. Chem. Front. 9 (10), 2271-2283, 2022. ISSN: 2052-1553.
DOI: <http://dx.doi.org/10.1039/D2QI00451H>
IF: 7.779 (2021)
5. Baranyai, Z., Carniato, F., Nucera, A., **Horváth, D.**, Tei, L., Platas-Iglesias, C., Botta, M.: Defining the conditions for the development of the emerging class of Fe III-based MRI contrast agents.
Chem. Sci. 12 (33), 11138-11145, 2021. ISSN: 2041-6520.
DOI: <http://dx.doi.org/10.1039/D1SC02200H>
IF: 9.969
6. Lattuada, L., **Horváth, D.**, Colombo, S. S., Fringuello Mingo, A., Minazzi, P., Bényei, A., Forgács, A., Fedeli, F., Gianolio, E., Aime, S., Giovenzana, G. B., Baranyai, Z.: Enhanced relaxivity of Gd III-complexes with HP-DO3A-like ligands upon the activation of the intramolecular catalysis of the prototropic exchange.
Inorg. Chem. Front. 8 (6), 1500-1510, 2021. ISSN: 2052-1553.
DOI: <http://dx.doi.org/10.1039/D0QI01333A>
IF: 7.779
7. Wurzer, A., Vágner, A., **Horváth, D.**, Fellegi, F., Wester, H. J., Kálmán, F. K., Notni, J.: Synthesis of Symmetrical Tetrameric Conjugates of the Radiolanthanide Chelator DOTPI for Application in Endoradiotherapy by Means of Click Chemistry.
Front. Chem. 6, 1-11, 2018. EISSN: 2296-2646.
DOI: <http://dx.doi.org/10.3389/fchem.2018.00107>
IF: 3.782

A közlő folyóiratok összesített impakt faktora: 59,976

A közlő folyóiratok összesített impakt faktora (az értekezés alapján szolgáló közleményekre):
24,602

A DEENK a Jelölt által az iDEa Tudóstérbe feltöltött adatok bibliográfiai és tudományterületi ellenőrzését a tudományos adatbázisok és a Journal Citation Reports Impact Factor lista alapján elvégezte.

Debrecen, 2023.04.25.

Konferencia előadások:

1. Horváth Dávid, Dr. Baranyai Zsolt, Dr. Tircsó Gyula és Prof. Dr. Tóth Imre, $[\text{Bi}(\text{DOTA})]^-$ - és $[\text{Bi}(\text{DOTP})]^{5-}$ -komplexek kémiai jellemzése, orvosi diagnosztikai és terápiás célú felhasználásukhoz.

XXVII. Nemzetközi Vegyészkonferencia 2021, október, 29, Online

2. Horváth Dávid, Dr. Baranyai Zsolt, Dr. Tircsó Gyula és Prof. Dr. Tóth Imre, $[\text{Bi}(\text{DOTA})]^-$ - és $[\text{Bi}(\text{DOTP})]^{5-}$ -komplexek kémiai jellemzése, targetált alfa terápiában való felhasználásukhoz.

II. FKF Szimpózium 2021, június, 16-28, Online, ISBN: 978-615-6018-05-2

3. Horváth Dávid, Dr. Baranyai Zsolt, Dr. Tircsó Gyula és Prof. Dr. Tóth Imre, $\text{Bi}(\text{III})$ -komplexek kémiai jellemzése, orvosi diagnosztikai és terápiás célú felhasználásukhoz.

54. Komplexkémiai Kollokvium 2021, május, 26-27, Online